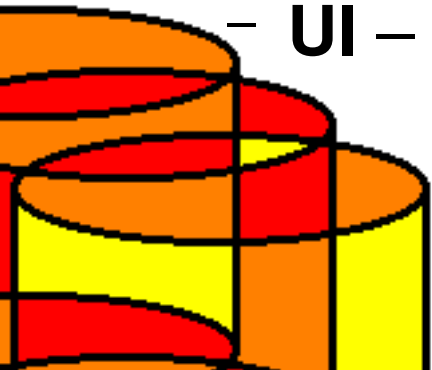

Deduktivne baze podataka

- proširenje relacijskih baza podataka deduktivnom komponentom
- Sastoje se od:
 - **EBP** – Eksplicitne (ekstenzijske) baze podataka – baza činjenica
 - **IBP** – Implicitne (intenzijske) baze podataka – baza znanja, baza pravila
 - **UI** – Uvjeta integriteta – integritetna ograničenja

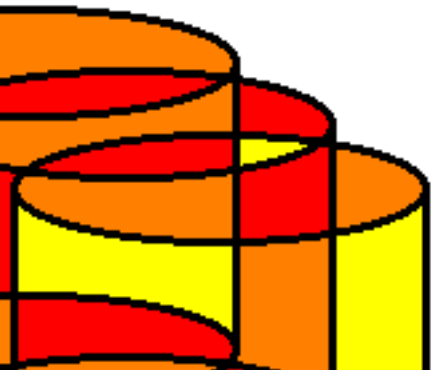
Deduktivna baza podataka je dakle uređena trojka:

$$\text{DBP} = (\text{EBP}, \text{IBP}, \text{UI})$$

Datalog

- Datalog – jezik za rad s deduktivnim bazama podataka
- Nastao povezivanjem relacijskih baza podataka i logičkog programiranja (Prolog).

Sintaksa Dataloga

- Abeceda se sastoji od:

1) Konstanti

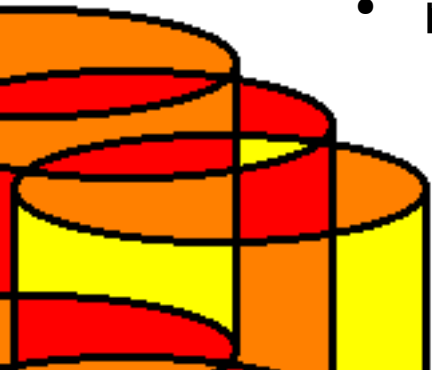
- a, b, c, mrkva, ivo, 123, dugacka_konstanta, 'Jozo' ...

2) Varijabli

- X, Y, Z, Avion, _, _nevazna, VrLo_dUgAcKa_VaRiJaBIA ...

3) Relacija ili predikata

- r1, r2, naziv_relacije, osoba, knjiga, posudba ...

Sintaksa Dataloga

4) (Ugrađenih) **relacija uspoređivanja**

=, <, >, =<, >= ...

5) **Logički veznici**

;, , :- ...

6) **Zagrade**

(, [, {,),], }

Pri čemu su skupovi 1) – 6) konačni

Osnovni pojmovi

- **Term** je konstanta ili varijabla.
- **Atom** je izraz oblika $r(t_1, t_2, \dots, t_n)$, gdje je r n -mjesna (n -arna) relacija i t_1, t_2, \dots, t_n su termi.
- Izraz (t_1, t_2, \dots, t_n) je **slog**.
- **Temeljni atom** je atom bez varijabli.

Primjeri

a, a_1, Y, Y_1, Z su termi;

(a, b, X) je slog;

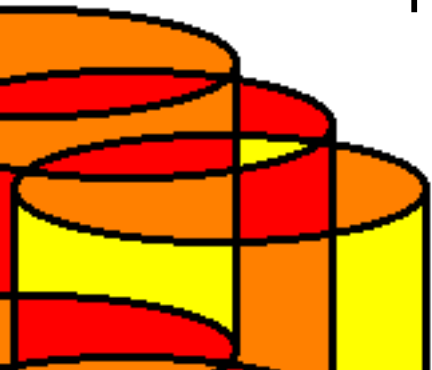
$r(a, b, X)$ je atom ; $r(a, b, c)$ je temeljni atom.

Napomena: U praksi koristimo simbole (imena) koji prirodno odgovaraju opisu aplikacijske domene.

Pravila

- Koristeći atome gradimo pravila:
 - Pravilo je izraz oblika $r(u) :- r_1(u_1), r_2(u_2), \dots, r_n(u_n)$, gdje je $n \neq 0$, r je obična relacija, r_i su relacije, a u, u_1, u_2, \dots, u_n su slogovi odgovarajuće arnosti.
 - Relacija r je glava pravila (zaključak), a $r_1(u_1), r_2(u_2), \dots, r_n(u_n)$ je tijelo pravila (pretpostavke).

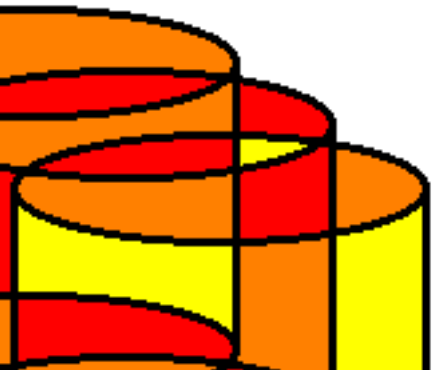
Spajanje na bazu podataka

- Rekreatirajte Vašu bazu podataka **s prvih laboratorijskih vježbi** (bez dodataka funkcija, okidača, dodatnih tablica itd.), npr.

```
dropdb vjezbefoi && createdb vjezbefoi && psql < kreiranje.sql
```

- Pokrećemo DES (engl. Datalog Educational System) sa **des_start** (ako javlja pogrešku, instalirati DES prema uputama sa sljedeće stranice **<https://tinyurl.com/des-instalacija>**)
- Na bazu podataka spajamo se preko ODBC (engl. Open DataBase Connectivity) sučelja:
/open_db baza
- Pri čemu je baza DSN (engl. Data Source Name) koji je definiran u datoteci **.odbc.ini**)

Upute

- U nastavku slijede primjeri rada s deduktivnom bazom podataka.
- Sve upite koje ste postavili (kopiju konzole) pohranite u datoteku **ime_prezime.txt**

Provjera

- Možemo provjeriti je li se DES spojio na ispravnu bazu podataka s:

```
DES> /list_tables  
clanstvo  
dual  
grupa  
osoba  
poruka  
veza  
vrsta_veze
```

Primjeri upita

- Imena i prezimena osoba u bazi

osoba(_, Ime, Prezime, _, _, _).

Primjeri upita

- Imena i prezimena osoba koje žive u Hrvatskoj

`osoba(_, Ime, Prezime, 'Hrvatska', _, _)`.

Primjeri upita

- E-mail adrese muških osoba iz Varaždina

```
osoba( Email, _, _, _, 'Varaždin',  
      'muško' ).
```

Primjeri upita

- Imena, prezimena i e-mail adrese osoba koje su primile poruke.

```
osoba( Email, Ime, Prezime, _, _, _ ),  
poruka( _, _, Email, _, _, _ ).
```

Primjeri upita

- Imena i prezimena osoba koje su primile poruke.

```
osoba( _email, Ime, Prezime, _, _, _ ),  
poruka( _, _, _email, _, _, _ ).
```


Primjeri upita

- Prezimena pošiljatelja i primatelja poruka.

```
poruka( _, _posiljatelj, _primatelj, _, _, _ ),  
osoba( _primatelj, _, Prez_prim, _, _, _ ),  
osoba( _posiljatelj, _, Prez_posilj, _, _, _ ).
```

Pravila

- Izrazi oblika

$$r(u) \leftarrow r_1(u_1), r_2(u_2), \dots, r_n(u_n)$$

Upute

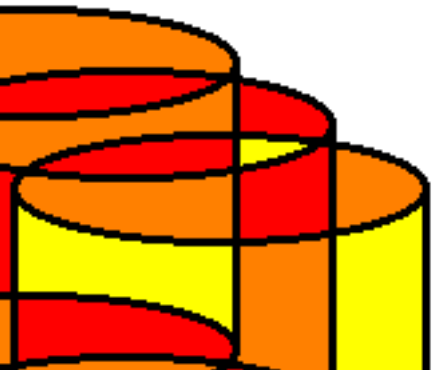
- Pravila dodajemo u DES s naredbom **/assert**, npr. **/assert x(Y) :- z(Y), r(Y)**.
- Pravila brišemo iz DES-a naredbom **/retractall**, npr. **/retractall x(Y)**

Primjer

- Definirajmo pogled (pravilo) koje će nam izlistati samo nazive grupa

```
grupa( Naziv ) :-  
    grupa( _, Naziv ).
```


Primjer

- Definirajmo pogled (pravilo) koje će nam izlistati samo nazive grupa

**grupa(Naziv) :-
grupa(_, Naziv).**

?- grupa(X).

Primjer

- Definirajmo pogled (pravilo, predikat) koje će nam izlistati samo imena i prezimena osoba

osoba(Ime, Prezime) :-

osoba(_, Ime, Prezime, _, _, _).

Primjer

- Definirajmo predikat koje će nam izlistati sva imena i prezimena osoba koje su slale poruke

```
posiljatelj( Ime, Prezime ) :-  
    osoba( Email, Ime, Prezime, _, _, _ ),  
    poruka( _, Email, _, _, _, _ ).
```

Primjer

- Definirajmo predikat koje će nam izlistati imena i prezimena osoba koje su primale poruke

primatelj(Ime, Prezime) :-

osoba(Email, Ime, Prezime, _, _, _),

poruka(_, _, Email, _, _, _).

Primjer

- Definirajmo predikat `veza_k` koji će definirati da je veza komutativna relacija (svako pravilo potrebno je dodati zasebno!)

```
veza_k( Osoba1, Osoba2, Vrsta, Status ) :-  
    veza( Osoba1, Osoba2, Vrsta, Status ).
```

```
veza_k( Osoba1, Osoba2, Vrsta, Status ) :-  
    veza( Osoba2, Osoba1, Vrsta, Status ).
```

Primjer

- Definirajmo predikat koje će nam izlistati imena i prezimena osoba koje su u vezi vrste 'prijatelj'

```
prijatelj( Ime1, Prezime1, Ime2, Prezime2 ) :-  
    osoba( Email1, Ime1, Prezime1, _, _, _ ),  
    osoba( Email2, Ime2, Prezime2, _, _, _ ),  
    veza( Email1, Email2, Vrsta, _ ),  
    vrsta_veze( Vrsta, 'prijatelj' ).
```

Primjer

- Definirajmo predikat koje će nam izlistati imena i prezimena osoba koje su prijatelji prijatelja

```
prijatelj_prijatelja( Ime1, Prezime1, Ime2,  
    Prezime2 ) :-
```

```
    prijatelj( Ime1, Prezime1, ImeX, PrezimeX ),
```

```
    prijatelj( ImeX, PrezimeX, Ime2, Prezime2 ).
```

Primjer

- Defnirajmo predikat koje će nam izlistati imena i prezimena ženskih prijatelja

```
zenski_prijatelj( Ime1, Prezime1, Ime2, Prezime2 ) :-  
    prijatelj( Ime1, Prezime1, Ime2, Prezime2 ),  
    osoba( _, Ime2, Prezime2, _, _, 'zensko' ).
```

Primjer

- Definirajmo predikat koje će nam izlistati imena i prezimena muških prijatelja

```
muski_prijatelj( Ime1, Prezime1, Ime2,  
  Prezime2 ) :-  
    prijatelj( Ime1, Prezime1, Ime2, Prezime2 ),  
    osoba( _, Ime2, Prezime2, _, _, 'musko' ).
```

Primjer

- Definirajmo predikat koji će nam izlistati imena i prezimena svih osoba koje nisu iz Varaždina

```
nije_varazdinec( Ime, Prezime ) :-  
    osoba( Email, Ime, Prezime, _, _, _ ),  
    not( osoba( Email, _, _, _, 'Varazdin', _ ) ).
```

Primjer negacije!

Fakultet organizacije i informatike

Varaždin

Primjer

- Definirajmo pravilo koje kaže da ako barem jedna osoba živi u državi X, tada postoji grupa pod nazivom X

grupa(Drzava) :-

osoba(_, _, _, Drzava, _, _).

Primjer

- Definirajmo pravilo koje kaže da ako barem jedna osoba živi u gradu X, tada postoji grupa pod nazivom X

grupa(Grad) :-

osoba(_, _, _, _, Grad, _).

Primjer

- Definirajmo predikat `clan_grupe` koje će nam izlistati e-mail adrese članova i nazive grupa.

```
clan_grupe( Email, Grupa ) :-  
    osoba( Email, _, _, _, _ ),  
    clanstvo( Email, SifGrupe ),  
    grupa( SifGrupe, Grupa ).
```

```
clan_grupe( Email, Drzava ) :-  
    osoba( Email, _, _, Drzava, _ ).
```

```
clan_grupe( Email, Grad ) :-  
    osoba( Email, _, _, Grad, _ ).
```

Aritmetičke operacije

- Za pridruživanje vrijednosti izračuna aritmetičkih operacija koristimo operator **is\2**

Aritmetičke operacije

- Za pridruživanje vrijednosti izračuna aritmetičkih operacija koristimo operator **is\2**

X is 2 + 2.

Aritmetičke operacije

- Za pridruživanje vrijednosti izračuna aritmetičkih operacija koristimo operator **is\2**

X is 2 + 2.

X is 9 / 4.

Aritmetičke operacije

- Za pridruživanje vrijednosti izračuna aritmetičkih operacija koristimo operator **is**

X is 2 + 2.

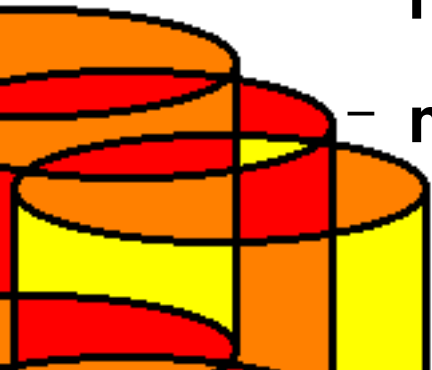
X is 9 / 4.

Y = 7, Z is Y + 3.

Grupiranje i agregatne funkcije

- Datalog podržava niz agregatnih funkcija koje nam omogućavaju grupiranje podataka:
 - **count** - prebrojava vrijednosti u grupi
 - **sum** - izračunava sumu vrijednosti u grupi
 - **times** - izračunava umnožak vrijednosti u grupi
 - **avg** - izračunava prosjek vrijednosti u grupi
 - **min** - izračunava minimalnu vrijednost u grupi
 - **max** - izračunava maksimalnu vrijednost u grupi

Struktura upita

- Kada se koriste kao samostalni upit, agregirajuće funkcije imaju sljedeći oblik:

funkcija(Upit , VarijablaAgregacije, Rezultat)

Primjeri

- Upit koji prebrojava sve države u tablici osoba:

```
count( osoba( _, _, _, Drzava , _, _ ) , Drzava , Rezultat )
```


Primjeri

- Upit koji prebrojava sve države u tablici osoba:

```
count( osoba( _, _, _, Drzava , _ , _ ) , Drzava , Rezultat )
```

Zašto je odgovor neočekivan?

Primjeri

- Da bismo eliminirali duplikate koristimo distinct:

```
count (  
    distinct (  
        [ Drzava ] ,  
        osoba( _, _, _, Drzava , _, _ )  
    ),  
    Drzava ,  
    Rezultat  
)
```

Primjeri

- Ili jednostavnije `count_distinct`:

```
count_distinct( osoba( _, _, _, Drzava , _, _ ), Drzava, Rezultat)
```

Group by

- Drugi način korištenja agregirajućih funkcija

```
group_by( Upit, Varijable, UvjetiGrupiranja )
```

Primjeri

- Upit koji vraća nazive gradova i ukupan broj korisnika koji su naveli da žive u tom gradu:

```
group_by( osoba( _, _, _, _, Grad, _ ), [ Grad ], Ukupno=count( Grad ) )
```

Primjeri

- Moguće je postavljati i složene uvjete (slično HAVING klauzuli u SQL-u):

```
group_by (  
    osoba( _, _, _, _, Grad , _ ),  
    [ Grad ],  
    ( Ukupno=count( Grad ), Ukupno > 1 )  
)
```

Primjer

- Definirajmo predikat koji će nam pronaći udaljenost između dvaju osoba brojeći veze:

```
udaljen( Email1, Email2, 1 ) :-  
    veza( Email1, Email2, _, _ ).  
udaljen( Email1, Email2, X ) :-  
    udaljen( EmailX, Email2, X1 ),  
    veza( Email1, EmailX, _, _ ),  
    count( veza( E1, E2, _, _ ), Max ),  
    X1 < Max,  
    X is X1 + 1.
```

Rekurzivna definicija predikata!

Primjer

- Želimo samo najkraću udaljenost

```
najkraci_put( E1, E2, X ) :-  
    min( udaljen( E1, E2, U ), U, X ).
```


Ugrađeni predikati

- Osim prethodno navedenih predikata, postoji još nekoliko koji su relevantni za rad s deduktivnim bazama podataka, npr. predikati za testiranje NULL vrijednosti

`is_null/1` - provjerava je li argument vezan uz null vrijednost.

`is_not_null/1` - uspjeva ako argument nije vezan uz null vrijednost.

Distinct

- Postavite sljedeća sva upita:

```
distinct( osoba( _, _, Prezime, Drzava, _, _ ) )
```

```
distinct([Prezime , Drzava], osoba( _, _, Prezime, Drzava, _, _))
```

Distinct

- Postavite sljedeća sva upita:

```
distinct( osoba( _, _, Prezime, Drzava, _, _ ) )
```

```
distinct([Prezime , Drzava], osoba( _, _, Prezime, Drzava, _, _))
```

Rezultat prvog upita se čini neočekivanim, ali ako razmotrimo detaljnije nije neočekivan. Nebitne varijable također se vežu uz vrijednosti! Je li bi rezultat bio neočekivan da je upit izgledao ovako:

```
distinct( osoba( Email, Ime, Prezime, Drzava, Grad, Spol ) )
```


Top

- S predikatom top možemo ograničiti broj slogova u rješenju:

```
top( 3, grupa( Sifra, Naziv ) )
```

Order by

- S predikatom `order by` možemo sortirati izlaz:

```
order_by(  
    osoba(Email,Ime,Prezime,Drzava,Grad,Spol),  
    [ Drzava, Grad, Spol ]  
)
```

Order by

- Možemo odrediti i poredak sortiranja (ascending, descending):

```
order_by(  
    osoba(Email, Ime, Prezime, Drzava, Grad, Spol),  
    [ Drzava, Grad, Spol ],  
    [ d, d, a ]  
)
```

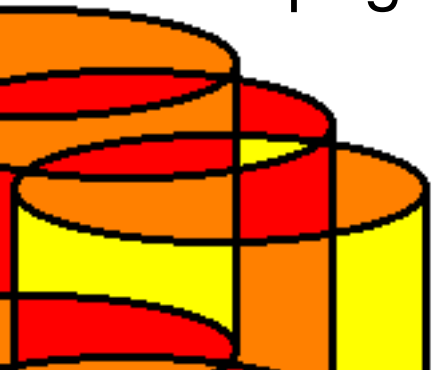
Meta naredbe

- Da bismo izlistali aktivnu deduktivnu bazu podataka koristimo metanaredbu **/listing**
- Da bismo pospremili trenutnu deduktivnu bazu podataka koristimo metanaredbu **/save_ddb <naziv_datoteke.ddb>**
- Da bismo ponovno učitali pospremljenu deduktivnu bazu podataka koristimo metanaredbu **/restore_ddb <naziv_datoteke.ddb>**

Diskusija

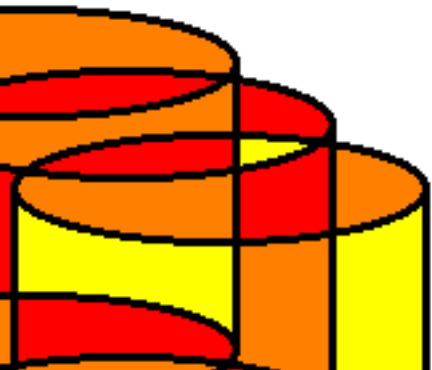
- Kada koristiti deduktivne baze podataka?
 - Za analizu ponašanja/modela baze podataka – je li sve u skladu s očekivanjima.
 - Za integraciju heterogenih baza podataka, relacija, pogleda ...
 - Za implementaciju kompleksnijih skupova pravila i pogleda (rekurzija u SQL-u standardu nije podržana!).

Diskusija

- Kada ne koristiti deduktivne baze podataka?
 - Za implementaciju jednostavnih transakcijskih baza podataka u kojima su bitne performanse
 - Za implementaciju baza podataka u kojima je količina podataka potencijalno vrlo velika (kombinatorička eksplozija!)

Zadatak

- Implementirajte sljedeća deduktivna pravila
 - **klika(Email1, Email2, Email3)** koje će vraćati klike osoba razine 3 (klika znači da su svi čvorovi međusobno povezani)
 - **kratki_put(Email1, Email2, Vrsta, Duljina)** koje će vraćati najkraće puteve između osoba ali određene vrste veze
- Deduktivnu bazu podataka pohranite u datoteku **ime_prezime.ddb**